

“Els descendents argentins de Domènech i Montaner portem el Palau al cor”

Cristina Domènech (Buenos Aires, 1954) representa la descendència argentina de Lluís Domènech i Montaner. Mercès al seu avi, Fèlix Domènech, fill de l'arquitecte, editor de llibres a l'Argentina, la memòria de Domènech i Montaner és una marca inesborrable per a tota la família.

Com hi arriben, els Domènech, a l'Argentina?

—És una història llarga, que comença amb el pare de la meva àvia, que es deia Benito Roig i estudiava arquitectura a Barcelona. Un dia va tirar un tinter al cap d'un professor i, en vista de l'evident impossibilitat de continuar estudiant a Barcelona, Benito va venir a l'Argentina. A Buenos Aires es va casar amb una dona de la comunitat catalana que hi vivia en aquells dies. En un viatge de Benito i la seva família a Barcelona, una de les seves filles, que es deia Augusta, va conèixer Fèlix, fill de Lluís Domènech i Montaner. Fèlix s'enamora d'Augusta i ve a buscar-la a l'Argentina; es casa amb ella i se l'emporta a Barcelona. Allí tenen quatre fills, un dels quals, Ricardo, era el meu pare.

—Aleshores, Fèlix és qui enceta la dinastia argentina de Lluís Domènech i Montaner?

—Exacte. Durant la Guerra Civil Espanyola, el meu avi Fèlix fou l'únic dels fills de Lluís Domènech que no se n'anà a Portugal. Decidí, en canvi, venir a Buenos Aires, que era on vivia la família de la meva àvia Augusta. La guerra del 36 fou l'excusa que l'àvia va trobar per poder tornar a l'Argentina, d'on havien marxat enmig d'un embolic perquè la seva mare es negava a deixar-la casar amb Fèlix.

—I el vostre pare, Ricardo, va conèixer el seu avi Lluís, el famós arquitecte català?

—I tant. Si tota la família vivia a casa seva! Fèlix, Augusta i els quatre fills. El meu pare va néixer el 1920 a Barcelona i va viure a casa de Lluís Domènech i Montaner al carrer de la Diputació. Quan Lluís es mor, el meu pare tenia quatre anys i va continuar vivint en aquella casa amb la família fins que en tingué setze. Aleshores esclatà la guerra i arriba l'exili.

—I com era la convivència familiar en aquesta casa del carrer de la Diputació?

—Excel·lent. Fins i tot, la meva àvia Augusta era com una filla per a en Lluís. Quan ella se n'anà a viure a Barcelona, Lluís li va dir: “Augusta, aquesta casa és teva i la regentes tu.” Tan fort era el lligam que fins i tot Lluís els va dissenyar les aliances d'or que els meus avis van portar fins a la mort. Va ser una pena que les hi robessin, perquè devien anar a parar a alguna foneria.

—Quin record en té, la família, de l'exili dels avis?

—Va ser dur, és clar. El meu avi Fèlix va fer dos viatges: primer va venir sol i després va anar a buscar la dona i els fills. Ja no va tornar mai més a Catalunya, igual com el meu pare, que tampoc no hi va tornar. Al pobre pare sempre li van carregar l'exili de tota la família, perquè l'argument entre les meves ties era que havien vingut a l'Argentina “per salvar Ricardo, l'únic home, de la guerra civil”. El meu pare va haver de tragar la pena de l'exili de les seves tres germanes grans fins a la seva mort, a 54 anys.

—Lluís Domènech i Montaner era una persona present en la família a l'Argentina?

—Tan present que podria definir-lo com un fantasma familiar; com una mena de marca que no es podia esborrar. El meu avi Fèlix sempre tenia el seu pare enganxat al cor. A més, ell era el fill més estimat de Lluís i tot això s'ho va emportar a l'Argentina. Jo vaig conviure amb l'avi Fèlix fins passats els vint anys. Ens vam criar amb el record que l'avi portava de Lluís.

—I aquest fantasma familiar, aquesta marca, com apareixia?

—Apareixia constantment. Recordo, per exemple, l'escàndol que es va muntar a la família quan a Buenos Aires van decidir de tallar els laterals del Cabildo per fer dues avingudes. Sempre comentaven què hauria fet Lluís en aquest cas, i era comú de sentir coses com ara: “Quan Lluís va ampliar el castell de Santa Florentina [a Canet de Mar]...” Tot tenia a veure amb allò que hauria fet l'avi Lluís en una situació semblant. Jo era una noia, anava a col·legi, i quan opinava sobre aquests temes els meus companys em miraven espantats.

—La figura de Domènech i Montaner era coneguda a l'Argentina?

—No. Aquí deies Domènech i ningú en sabia ben res, ni tan sols els arquitectes. El meu avi va ser víctima d'aquest desconeixement que hi havia vers el seu pare. Per a nosaltres, Lluís Domènech i Montaner era un orgull privat. La sensació familiar era que l'orgull se'ns havia quedat a l'altre costat de mar, perquè aquí, a l'Argentina, el nom de Domènech no tenia cap significat. Quan l'agost de l'any passat es va fer la mostra de la seva obra al Centre Cultural Borges de Buenos Aires, jo vaig pensar: “Bé, finalment l'avi ha travessat la mar”.

—Anomeneu Lluís “l'avi”...

—És que tots li dèiem l'avi! Es parlava de “l'avi” Lluís com si no hi hagués pogut haver cap més avi que ell. Fins i

tot el seu fill Fèlix es referia a ell dient-ne "l'avi". I els meus fills també parlen de "l'avi" Lluís, i són els seus rebesnéts! Mireu si n'és, de forta, la seva presència, que la meua filla Delfina un dia que vam entrar al teatre Colón [el palau de l'òpera de Buenos Aires], en veure els mosaics, em diu: "Mira, mare, com les columnes del Palau." Tenia set anys i mai no havia estat al Palau de la Música. Jo vaig créixer igual. Quan vaig anar al Palau a sentir-hi un concert vaig tenir una commoció, com de qui acaba de retrobar una cosa que sempre ha estat part de la seva vida. Els descendents argentins de Domènech i Montaner portem el Palau al cor. Als meus germans els passa exactament igual. Penseu que l'un es diu Lluís i l'altre Fèlix.

—**Aquesta presència de Lluís pot haver influït en el treball de l'avi Fèlix com a editor?**

—L'àmplia mirada que va tenir Fèlix amb relació a les seves edicions de llibres eren herència del seu pare, sens dubte. Però hi ha una anècdota familiar pel que fa a la vocació de Fèlix. Corre la brama que Lluís li va dir un dia que feia falta un metge a la família, i Fèlix, que era molt aplicat, va estudiar una cosa que no volia estudiar, perquè sempre havia somniat de ser arquitecte. Finalment va exercir la medicina a Catalunya, però quan va venir a l'Argentina no va fer la revàlida i es va limitar només a la docència.

—**I com es va convertir en editor?**

—És també una història curiosa. Fèlix va portar de Barcelona una fabulosa col·lecció d'estampetes. Aquí se'n venia una cada mes per pagar-se les despeses. Una vegada, mentre venia una d'aquestes estampetes, va trobar un home que es queixava que —en aquells dies de guerra— no li arribaven uns llibres que havia enviat a restaurar a Europa. El meu avi, aleshores, es va oferir a fer-li aquesta feina i va acabar restaurant tota la biblioteca d'Antonio Santamarina [un conegut col·leccionista argentí]. Després va esdevenir editor i també fou el més gran heraldista que ha tingut l'Argentina. Fèlix va arribar fins i tot a restaurar tots els incunables de la Biblioteca Nacional, on, a més, va crear la càtedra de restauració i va exercir de professor fins passats els noranta anys.

“Vaig créixer amb dos mites: 'Borges és un inútil' i 'Gaudí és un animalot'. Aquests eren els dos mites que havia imposat l'avi Fèlix a la família”

—**Llavors devia conèixer Jorge Luis Borges, que era director de la Biblioteca...**

—Bé, jo vaig créixer amb dos mites: “Borges és un inútil” i “Gaudí és un animalot.” Aquests eren els dos mites que havia imposat Fèlix a la família. Ell i la meua àvia Augusta deien que Borges era a la biblioteca per a fer bonic i detestaven Gaudí perquè el comparaven constantment amb Lluís. Deien frases com: “Imagina't, aquest monstre de la Sagrada Família, que mai no l'acabaran... No va fer plànols perquè era un animal.” Després ho remataven amb: “Mira l'hospital de Sant Pau, després de tants anys, encara els espais hi són funcionals.” Jo, quan era jove, em pensava

que Gaudí treballava dient: “Ara poseu una pedra aquí, ara una altra allà.”

—**La disputa entre Gaudí i Domènech era real a la família...**

—Jo crec que els meus avis no van poder entendre el veritable geni de Gaudí. Va passar, a més, que l'ambient català de l'Argentina no ajudava gaire a tenir opinions equilibrades. Gaudí tenia un sol mecenes, [Eusebi] Güell. En canvi, Domènech i Montaner era l'arquitecte de tota la burgesia. Representaven dos entorns socials molt distints i, evidentment, amb l'arribada a l'Argentina de l'anarquisme català, Domènech i Montaner era vist com un elitista.

Federico Rivas i Molina